

Bármelyik oldalról is vizsgáljuk a német nemzeti szociálizmust, a nagy eszmék újszerűségét és megrendítő erejét nem érezzük benne. Nyilván, mert nincs erkölcsi tartalma, hiszen nem is etikai szükséglet hozta létre, nem igazságérzetünkre kíván hatni, hanem ellenkezőleg: hívóinek azt szuggerálja, hogy nekik joguk van más (csekélyebbrendűek) háttérbeszorítása útján is előnyökre szert tenni, mert ők a „különbek“, a kiválasztottak.

Mi sem bizonyítja jobban, mennyire nem szabad túlbecsülni a túlzó nacionalista mozgalmak jövőjét, mint az a körülmény, hogy eddig két expanzív nacionalista nagyhatalom van Európában és azok sem férnek már össze egymással, mert érdekeiket lehetetlen közös nevezőre hozni. A közös világnézet nem elég a kormányok együttműködéséhez. A felcsigázott imperialisztikus vágyak kötik a kormányokat, a hatalomrajutásukat megelőző agitációt a nacionalista rendszerek épp oly kevéssé tudják meg nem történné tenni, mint ahogy a szociáldemokratáknak sem sikerült ez a világháború után. A terjeszkedési törekvések egymásba ütköznek.

Ez a kérdés nagyon természetes. Vagy a latin faj „világuralmát“ akarja valaki, vagy a germánét, vagy a szlávét, vagy a törökét, vagy a japánét. Vagy egyikét sem, de az kétségtelen, hogy egyszerre valamennyiét nem akarhatja. A tultengő nacionalizmus háborúra vezet és az új háború egyuttal határát is megszabja a „20. század mithoszának“. Azaz a faji eszme előretörése addig tart, míg a piacválsággal küzködő monopolkapitalizmus nem robbantja ki az új világháborút. Ha pedig a német monopolkapitalizmus visszariad mégis a háború idézésétől és a népek békés együttműködését választja inkább, akkor az expanzív nacionalizmus szintén elveszti értelmét, mert ekkor a monopolumok is szükségszerűen megszűnnének.

D O N A R I S T O T I L E

Irta: IGNAZIO SILONE

Aki összekapott a kedvesével és szeretné az ügyet szép levélben tisztázni, az Don Aristotile Caramella-hoz fordul. Az „Ujfalú“ és a „Purgatórium“ közti örökké bűzös uccácskában lakik, ami mindig nedves, mert a nap csak ritkán süt oda és az asszonyok a szennyvizet szokásból a házuk ajtaja elé öntik.

Hiábavaló fáradozás este kérni Don Aristotile tanácsát, mert olyankor részeg; de reggel sem, mert délig alszik. A legokosabb délután felke-resni.

A háza csak földszintből áll. Sem kőfala, sem padlója nincs. Belépéskor az egyik sarokban vastag szögre erősített lánc tűnik szembe, amelyen egy üst lóg, az üstöt évente egyszer, mégpedig nagyszombat napján tisztogatják. Alatta kukoricacsutkából rakott tűz pattog, a füstje az egész helyiséget keresztüljárva az ajtón át távozik. A tűzhellyel szemben lévő sarokban van az ágy, azaz hogy egy kukoricalevéllal töltött zsák, amelyet vörös gyapjutakaró fed be. A helység közepén kis asztal áll, körötte három faszámoly. Itt tartja Don Aristotile a maga fogadó óráit.

Ifjukori bűn következménye, hogy Don Aristotilenak koldusmódjára kell „Ujfalú“ és a „Purgatórium“ közt tengődni. Gyermekkorában jó nevelést kapott, később községi irnok lett és egy ügyvédhez került tit-

kárnak. Az volt a hivatala, hogy a környékbeli falvakban ügyeket hajtson fel a gazdájának és egyben kedvező tanuvallomások beszerzéséről illetve kifundálásáról gondoskodjék. Ezt a munkát nagy szorgalommal és ügyességgel végezte, miért is a jó társaságban a törvényszék alázatos és értékes szolgáljaként becsülték. Don Aristotilenak munkájában három-éves szegény ördög segédkezett, akik mellékesen mint sirások, kutyanyírók és házalók tengődtek. Kedden délelőtt, amikor a bíróságon folytak a kihallgatások, készenlétben álltak, hogy szükség esetén tanúskodhassanak. Don Aristotile „Az igazság hangjai“-nak nevezte őket. Akiket aztán közülük tanúknak választottak ki, azok megberetváltak, lenyírták a körmeiket és meghallgatták a titkár utasításait, hogy mit valljanak. A törvény elé járultak és szokás szerint megesküdték, hogy „az igazat mondják, csak az igazságot, semmi egyebet, mint a tiszta igazságot“ és utána felmondták az Aristotilenél betanult leckét. Ha vallomásuk az ellenfél tanúinak vallomásával ellentétben állott, tántoríthatatlanul kitartottak az állításaik mellett és olyan fogadkozásokkal erősítették igazukat, hogy az ellenfél legtöbnyire összezavarodott és előző vallomását visszavonta, vagy módosította. Az „igazság hangjai“ között volt Toto, akinek a tagadás volt a szakmája és Rufino, aki kitűnően értett az állításhoz. Ha Totót azzal bízták meg, hogy a bíró kérdésére nemmel válaszoljon, semmi a világon nem tudta volna őt rábírní, hogy igent mondjon, semmiféle rábeszélés, sem fenyegetés nem használt. A törvény értelmében minden tanú két lira ötvenet kapott költségmegtérítés fejében. Ezenkívül még Don Aristotile is adott nekik borraalót. Ha meggondoljuk, hogy a hullaszállításért sohasem kaptak egy liranál többet, érthető, hogy az „igazság hangjai“ szívesebben szolgáltak kedden a törvényszéknek, mint az egyházaknak. Ha valaki hétfőn halt meg, szerdáig kellett várnia, mielőtt a temetőbe vitték. Ez közismert dolog volt és így jóformán senki sem halt meg többé hétfőn.

Don Aristotilenak minden oka meg volt arra, hogy tekintélyes és biztos jövőt remélhessen, míg a szíve közbe nem lépett és ezzel minden rombadőlt.

Don Aristotilenak viszonya volt Faustinával, a varrónővel. Ezt a varrónőt egyik nap báró Pescina két hatalmas ebe támadta meg. Az eset a báró palotája előtt történt. A báró több fiatalemberrel együtt az erkélyen tartózkodott és a vendégeit szórakoztatni akarván, valószínűleg ő maga uszította a kutyákat Faustinára. A nő kiabálására és a kutyaugatásra összeszaladtak néhányan a szomszédból. Azonban senki sem mert a nő segítségére menni, mert egyikük sem akarta a bárót magára haragítani. Csak miután az visszavonult, lehetett az asszonyt kiszabadítani. Hátralévő napjaira azonban megsántult. Alighogy ismét lábra tudott állni, Faustina a bíróságra vánszorgott és panaszt tett. Mindenképpen próbálták rábírní, hogy vonja vissza a gyanúsítást, de az asszonynak csak nem akart az esze megjönni.

— Az igazamat akarom! — válaszolta.

A báró palotája előtti jelenetnél Rufino, az igentmondó is ott volt. Don Aristotile tanácsára Faustina tanúnak idéztette meg. Kedden reggel a kihallgatás előtt Rufino a gazdájához ment:

— Mit mondjak ma?...

— Az igazságot!...

— Jó — válaszolta Rufino. — Megesküszöm rá, hogy az igazat mondom, semmi mást, mint a tiszta igazságot, de aztán, mit mondjak aztán?...

— Aztán — viszonzá Don Aristotile — az igazságot mondd el, csak az igazat, semmi mást, csupán az igazat!...

Rufinót félelem fogta el. Túl sokszor hazudott; minden alkalommal, ha a bíró előtt vallomást kellett tennie, hazudott és most először mondjon igazat?

Ezért vett a félelem erőt rajta.

A bíró előtt állva, Rufino reszketett mint a nyárfalevél. Bizonytalan hangon tette le az esküt és utána elmesélte a jelenetet, ahogy az a báró palotája előtt tejátszódott, hangsúlyozván, hogy a báró uszította a kutyákat Faustinára. A báró nem volt jelen a kihallgatáson: de a terem tele volt az alárendeltjeivel, akik felvonultak a bíró előtt és Rufino állításainak pont az ellenkezőjére esküdtek. A halálos csapást azonban Totótól kapta a szerencsétlen.

— Ott volt-e tényleg a barátod, Rufino a báró palotája előtt? — kérdezte a bíró a tanútól.

— Nem! — mondta Toto habozás nélkül.

Rufinót hamis eskü miatt azonnal letartóztatták. Két karabinieri megbilincselte és a börtönbe vitte. Tudta, hogy nagy ostobaságot követett el, de mentségül azt hozta fel, hogy Don Aristotile rossz tanácsot adott neki.

Igy esett hát meg, hogy Don Aristotile, mivel szívének balga sugallatát követte, a községnél is meg az ügyvédnél is elvesztette az állását és kénytelen volt a Purgatórium szélén élni, a szegények közt, akiket megvetett és a gazdagok közt, akiket gyűlölt.

Szép kézírását megtartotta, de stilusa kissé elavult és ezért a fiatalok csak a legbonyolultabb esetekben fordulnak hozzá.

Csak gyűlölettel tud a mai civilizációról beszélni, amelyben mindenki tud írni-olvasni és epekedve gondol vissza azokra az arany időkre, amikor még a lakosság többsége analfabétákból állott. Mert akkoriban a nyilvános irnok nagy tiszteletnek örvendett. Ő volt a község tolla, asztala körül tolongtak az ügyfelek.

A cafónik leginkább a tél folyamán, a templomban gyulladtak szerelemre. A mise előtt és után a fiúk hólabdákkal lestek a tovaménő leányokra. Ha hólabda találta el az ilyen fiatal teremtet, az annyit jelentett: szemet vettem rád.

A másik alkalom a kút volt. Este az Ave Maria előtt a leányok rézedényeikkel mind a kúthoz jöttek vizet meríteni. Odamenet az edényt a hónuk alatt tartották, visszafelé mint valami amfórat, a fejükön vitték. Jövet is, menet is bizonyos távolságban követte a fiatal cafóni szerelmének tárgyát és tüzes pillantásokat vetett rá.

A kútmelletti találkozó után, főként ha a leány bátorító mosollyal jutalmazta a fiú lovagiasságát, következett a levél, amit Don Aristotile fogalmazott meg.

— A dolognak ez a lefolyása régebben megmásíthatatlan volt — beszélte nekem Don Aristotile. — Először jött a templom, aztán a kút és végül a levél. Ha erre bátorító válasz jött, akkor következett az ablak alatti séta. Mind e szokásokból alig maradt meg valami. De mit ér az emberek élete ceremónia nélkül... Szomorú dolog. Ám ez csak egy apróság. Számtalan egyéb szokás ment veszendőbe. Az emberek közti kapcsolatok csupasszá váltak és eldurvultak...

— Az emberek kapcsolata, a férfiak és nők közti kapcsolatok, a szegény és gazdag közti kapcsolatok világosabbak és közvetlenebbek lettek — próbáltam ellene vetni. — Keményebbek, de világosabbak. Sokkal jobb ez így, hogy ma a papnak, nyilvános irnoknak, kuruzslónak meg jósnónek kevesebb dolga akad...

— Ugy gondolod, hogy jobb ez így a forradalom számára — válaszolta Don Aristotile. — De nem jobb a rendnek. Ennek szüksége van

bizonyos kényszerre. A rend nem nélkülözheti a papot, nyilvános irnokot, a kuruzslót meg a jövendőmondót... Tudom, hogy mással próbálták ezeket pótolni, de nem sikerült...

Don Aristotile ellensége az általános és kötelező népoktatásnak. Véleménye szerint csak elenyésző kisebbségnek kellene az írást-olvasást megtanulnia.

— Ami a legaggasztóbb a dologban — úgymond — az, hogy az új viszonyok a haladásra hivatkoznak. De miféle haladásra! Nem előre, hanem hátra haladtunk. Elég, ha valaki ma a szerelmesek sajátkezűleg írt leveleit olvassa és összehasonlítja azokkal, amit régen a nyilvános irnok fogalmazott... Annyit beszélnek a család bomlásáról, a házasságkötések csökkenéséről, de senki sem mer a bajnak a végére járni. Nem mernek a baj igazi gyökere után kutatni. Aki mégis megteszi, az tudja, hogy abban az otromba szokásban rejlik, hogy az asszonyok legtöbbször maga intézi a szerelmi levelezését. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy az asszonyok talán butábbak volnának mint régen. Hiszen mindig tökkeltették voltak. De régebben sem írni, sem olvasni nem tudtak és a nyilvános irnokhoz fordultak az ügyes-bajos dolgaikkal. Ennek, élettapasztalata és műveltsége révén a legérzékletlenebb férfit is sikerült megindítania; sikerült a már felbontott eljegyzést visszacsinálni, a férfivel beképzeltetni, hogy a választottja nem ostoba liba — ami tényleg volt — hanem rendkívül értelmes, művelt és szerelemtől hevülő teremtes...

— No és a házasság nem okozott csalódást?...

— Soha — biztosított Aristotile — soha! Mert nemcsak a menyasszony, hanem a vőlegény is a nyilvános irnokhoz fordult. Sokszor egy és ugyanazt a kezét vette az egyik is meg a másik is igénybe, amely mindkettőjüknek romantikus és költői formában olyan érzéseket sugalmazott, amiről egyébként halvány sejtelmük sem volt. Az íráson könnyen észre lehetett volna venni, de semmi sem kellemesebb az embernek, mintha illuziókba ringathatja magát. És mivel a nyilvános irnok egyben a nyilvános felolvasó is volt, avégett is hozzáfordultak, hogy a levelet, amit írt, mielőtt póstára adták vagy amikor kézhez vették, felolvassa, így mindig előttünk voltak az illetők, láthattuk a mély benyomást, a könnyeket, hallhattuk a sóhajokat, melyeket prózánk belőlük kiváltott. Mivelhogy a két levélíró vallomásaikkal, titkos kívánságaikkal, izlésükkel, becsvágyukkal egyetemben ismertük, könnyű volt a csomót, amely eleinte meglazulni látszott, egyre szorosabbra húzni és a házasságba vezetni őket...

Don Aristotile szívesen mesélt el százával eseteket, amelyeket szerencsésen a házasság révébe irányított. És ugyanazok, akik a községből kiszorították, nem átallozták, magánügyeikben segítségét kérték.

— Nem gondolja-e Don Aristotile, hogy az a levél, amit a szerelmes maga ír, sokkal őszintébb? Hogy egy írni-olvasni tudó leány szíve érzelmeit jobban ki tudja fejezni, mint egy öreg nyilvános irnok?...

— Hogy' beszélhetsz ilyen rettentő ostobaságot! — válaszolt nekem Don Aristotile. — A leány nemcsak azért jött a nyilvános irnokhoz, mert írni nem tudott, hanem azért, mert azt sem tudta, hogy mit akart mondani. Tapasztalatlan, járatlan volt a szerelemben. A leány jött és megkért: „Don Aristotile, írjál nekem egy levelet, sok szenvedély legyen benne!” Ha aztán megkérdeztem: „Milyen értelemben?” azt válaszolta: „Ha maga, aki olyan művelt, nem tudja azt, hát én honnan tudjam?” Nehogy azt hidd, hogy a nyilvános irnoknak diktálták a levelet! Ez csak ritkán fordult elő. A megbízó legtöbbször csak az általános témát adta meg és az irnoknak kellett azt kidolgozni. Például jött valaki és azt mondta: „Egy legény szerelmet vallott nekem. Nem akarok neki mindjárt igére-

tet tenni, mert az nem illik, de szeretném biztatni, hogyha továbbra is kitart amellett, el fogja érni, amit kíván". Erről a témáról fogalmazott aztán az irnok egy levelet sok felkiáltójellel!...

Amíg az ipara virágzott, Don Aristotile persze nem nagyon törte a fejét új változatokon és szerelmi kifejezéseken. Meghatározott szókinccse volt, amit minden meggondolás nélkül használt. Az egyes levelek személyes és különleges jellege tulajdonképpen csak a szemek, a haj színére, a kebel bújására és egyéb anatómiai sajátságokra szorítkozott. A többi mindig ugyanaz volt. Így fordult elő az a kínos eset, hogy olyik férfinak ugyanolyan szövegű leveleket hozott a pósta, mint amilyent már azelőtti menyasszonyától kapott.

— De ezt csak ritkán vették észre — vélte Don Aristotile. Mert a szerelem vak!...

Don Aristotile nem tudta megszokni az új formákat, amelyek a nemek között kifejlődtek és bizony vajmi keveset értett azokból. Ha tehát valaki segítségért fordult hozzá, hát a régi bölcsessége szerint járt el.

Liberato Boccella, a mészáros, szemet vetett a jegyző leányára. Szerelmes volt bele a fejbúbjáig.

— Várjál rá a templomajtó előtt — tanácsolta neki Don Aristotile — és kövessed, ha a kútra megy...

— De azt sohasem teszi, mert a jegyzőnek a házában van a víz! — viszonzá a szegény Boccella.

— A házában van a víz? — kiáltott fel Don Aristotile megrökönyödvé.

A jegyző leánya a mészáros boltja előtt sétált el.

— Jó napot kisasszonykám, kellemes szórakozást kívánok! — kiáltott utánna a mészáros.

A leány megvetően mérte végig és nem válaszolt. Valamivel később egy barátnőjével jött visszafelé. A jegyző leánya margaréta csokrot tartott a kezében; elment, anélkül, hogy a mészáros boltját tekintetre is méltatta volna.

— Na, láttad?... — suttogta Don Aristotile buzgón.

— Világos, hogy szeret téged. A margaréta azt jelenti: „tarts ki és bizzál bennem!...”

Don Aristotile alapos tájékozottsággal bírt a virágnyelvben:

— Napraforgó annyit jelent: „hú maradok hozzád, ha még olyan csapodár is vagy“, fehér szekfű azt mondja „levelet várok tőled“, fehér orgona annyi mint „miattad nem jön álom a szememre“, sárga szekfű „irigy barátnő el akar bennünket választani egymástól“ és vörös rózsza kérve kérélek „meghalok utánnad“... Margaréta azt jelenti: „tarts ki és bizzál bennem“... A szegény Boccella valóságban magánkiül volt az örömtől és levesbevaló csontot ajándékozott Don Aristotilének. Mészáros mint ügyfél mindig jó a háznál.

— Mit tehetek még? — kérdezte Boccella.

— Tartsál mindig jázmint a kezed ügyében és emeld az ajkadhoz, ha találkozol vele — tanácsolta Don Aristotile. — Ez virágnyelven annyit tesz: „igen, ki akarok tartani és bízom benned“...

Lehetetlen volt nálánál tapasztaltabb tanácsadót találni.

Ahányszor a jegyző leánya sétálni ment, közeledett hozzá a mészáros és egy csokor jázmint emelt az ajkához. A leány félre nézett. Csak egyszer nézett az arcába és mosolyogva mondta: „Fajánkól!...”

Visszafelé jövet a leány ibolyacsokrot tartott a kezében. Boccella futott Don Aristotilehez, hogy közölje vele a dolgot. Mészáros mint ügy-

fél, mindig jó a háznál, így hát Don Aristotile törekedett, hogy ki ne csusszon a kezéből.

— Tiszta sor — biztosította az öreg — virágnyelven az ibolyacskor annyi mint: „ne a látszatra, hanem a szívemre adj!”...

Ezután elhatározták a levélírást. Don Aristotile egy egész napig dolgozott a nyolc oldal kitöltésén. A levél szívferható volt és az írója nagyon büszke volt rá: — Ha egy tehén ezt olvasni tudná, könnyekre fakadna tőle!... Azonban a jegyző leánya nem volt tehén és így még aznap válaszolt egy levéllel, amelyben csak ennyi állt: „Ne add a bolondot és hagyjál békében!”

E szavak borzasztó csapásként hatottak a szegény Boccellára, de nem úgy Don Aristotilera.

— Vedd csak alaposan szemügyre a borítékot — tanácsolta — nézd csak meg jól a bélyeget! —

A bélyeg fordítva volt felragasztva, a fej lefelé nézett.

— Mit jelentsen ez? — kérde Boccella.

— Világos, a napnál is világosabb, — diadalmaskodott az irnok, — a fordítva felragasztott bélyeg mindig azt jelentette: „ne azt hidd, ami a levélben áll, hanem éppen az ellenkezőjét!” Bizonyára muszáj volt a leánynak az apja parancsára így írni, de a bélyeg felragasztásával kérni akart, hogy ne vedd komolyan, amit írt!...

Ez a magyarázat annyira tetszett a mészárosnak, hogy nagy leveses csontot adott az öregnek. A jegyző leányának levelére egyszerű levelezőlapon válaszoltak, amin ferdén állott a bélyeg, fejjel jobb felé.

— Az udvarlási nyelvben — oktatta ki őt az irnok — ez azt jelenti „megértettem és beleegyezem!”

Ezután éjjeli zenét határoztak el a jegyző ablaka alatt. A mészáros új ruhát húzott. A borbélyt, aki nagyon szépen gitározott, muzsikusnak fogadták fel. Don Aristotile vállalta az éneklést, noha kissé rekedt volt.

Éjfélkor ott állott a trió a jegyző háza előtt. Az öreg gitárkisérettel énekelte:

*Harminc napja már,
hogy igenedet várom.
Harminc éjszaka már,
hogy kerül az álom...*

A második emeleten kinyílt egy ablak. Don Aristotile és a borbély kissé félrehúzódtak, hogy a mészáros egyedül maradhasson az imádottjával. Erre egy férfikéz jelent meg az ablaknyílásban, hatalmas éjjeli edényt tartva. Az éjjeli edény kiürült és a mészáros csuromnedves lett a húgytól. Az új öltöny volt a szegény mészároson, de nem ez volt a legborzasztóbb. Felháborodása Don Aristotile ellen fordult.

— Te vagy az oka mindennek! Félrevezettél és becsaptál, hogy kihasználhass!...

— Csitt! — szolt rá Don Aristotile. Majd hozzálopódzott, minden oldalról körülszaglászta és hozzáfűzte: — Nyugodj meg, a leánytól van! Don Aristotile jelt adott a borbélynak. A hajművész is közelebb jött, gondosan megszagolta az átnedvesedett ruhát és kinyilatkoztatta:

— Ugy van, szavamra mondom, a leánytól való!...

— Hogyan tudjátok ezt? — csodálkozott a mészáros.

— Azt nem lehet megmagyarázni — válaszolták mindketten, — vagy érzi az ember vagy nem...

Ez az eset a bizonyíték rá, hogy Don Aristotile régi bölcsességének ma már nem sok hasznát lehet venni. A régi erkölcsök és szokások mind elavultak. Férfiak és nők írni-olvasni tanultak, de még sem boldo-

gabbak. Az új műveltség másik áldatlan következménye az öngyilkosságok számának szaporodása. Sokat beszélnek a nyugtalanító szaporulat-ról és mindig valami lapos, ostoba magyarázatát adják. Még eddig senkinek sem jutott eszébe, hogy az irni-olvasnitudók növekvő tömegét kapcsolatba hozza a szaporodó öngyilkosokkal. Azt mondják, hogy a fokozódó nyomor az oka. De nem így van. Nyomoruság mindig volt a világon, annyian tengődnek nyomorban, még sem ölik meg magukat. Gondoljuk csak meg: Mit tesz az, aki az életét akarja kioltani? Leveleket ír. Mindig! Minden körülmények között. Mindenki, aki öngyilkos lesz, levelet ír az anyjának, a szeretőjének, a rendőrségnek, a hitelezőinek és így tovább. A legegyszerűbb okoskodás is azt bizonyítja, hogyha az öngyilkos nem tudna leveleket írni, hát nem is ölné meg magát...

Meglepődve nézek Don Aristotilere.

— Mit akar ezzel mondani?

Azt válaszolja: — Az olyan állam, amelyik nem bírja az összesség jólétét biztosítani, annak nincs joga, hogy műveltséget terjesszen. Műveltség nélkül el lehetett a nyomort viselni. Évszázadok óta létezett és elviselték. De amióta mindenkinek kijut a műveltségéből, senki sem akar többé éhezni. A gyöngék megölik magukat. A többiek...

Don Aristotile hirtelen félbeszakítja. Egy újfalusi öregasszonynak van rá szüksége. Ma egész nap az egyetlen ügyfél.

— Don Aristotile — mondja az öregasszony — írj nekem egy névtelen levelet, olyat, hogyha a címzett megkapja, hát dühében huszonnégy órát bölgjön...

— Huszonnégy órát? — kérdi Don Aristotile, — miért nem tizenkettőt?...

— Nem, nem, huszonnégy óra legyen! — állhatatoskodik a megbízó.

Don Aristotile munkába fog. Holnap „Újfalú“-ban valaki dühében huszonnégy órát fog bögni.

Fordította: Mátrai Ede

A KÉSZÜLŐ MAGYAR SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKATERV

Irta: SÁNDOR PÁL (Budapest)

A magyarországi szociáldemokrata mozgalom ideológiájában sokkal több a külföldi elem, semhogy mindössze a belső és külső eszmeáramlatok kölcsönhatásáról lehetne beszélni; ez azonban csak annyit jelent, hogy a munkásmozgalom, melynek bázisát a kifejlődő kapitalizmus teremtette meg, a maga gyakorlata számára az elméletet nem önmagából, belső erőinek szellemi vetületeként hozta létre, hanem a gyakorlat igazolására a külföldről készen kapott elméleti formákat alkalmazta. Ugyanakkor azonban a magyarországi kapitalizmus kialakulásának és fejlődésének félreismerése, a mezőgazdaság átkapitalizálódásának, a belső tökezmozgás és akkumuláció folyamatának fel nem ismerése irathatja csak többek között pl. *Garami Ernővel* 1897-ben, hogy „ez az ipar, amelynek alig három évtizedes multja van, lényegében a külföldről és külföldiek által — főleg Ausztriából és Németországból — hozott és életrhevített“ (Ernst Garami: *Der Sozialismus in Ungarn, Sozialistische Monatshefte* 1897. VIII. 425. o.) megnyitván ezzel a lehetőséget mindama gondolatmenetek számára, melyek végső konkluziójakép' a kapitalizmus, s ezzel a szocializmus is mint idegen népi ügy szembeállított a kompakt és nem osztályokra tagolt magyarsággal, hogy nemzeti felmentvényt adjon min-